

Diplomatura en Teràpia Ocupacional a la Universitat Autònoma de Barcelona

INTRODUCCIÓ

La diplomatura de Teràpia Ocupacional de la UAB ha estat avaluada dins del programa institucional de l'any 2003 de l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU Catalunya). El desenvolupament de l'avaluació s'ha dut a terme segons «la metodologia» tradicional, és a dir, mitjançant criteris establerts que es basen més en observacions qualitatives que no pas quantitatives.

La fase d'avaluació interna va ser realitzada a principis de 2003 per un comitè format per dues professores, una representant del PAS i dues estudiants, i va concloure a finals del mes de juliol de 2003, en què es va lliurar l'autoinforme. La visita del comitè d'avaluació externa (CAE) va tenir lloc durant el mes de gener de 2004 i l'informe extern va ser lliurat el mes de febrer. En aquest comitè hi havia dos professors d'altres universitats de fora de Catalunya, una professional vinculada a la teràpia ocupacional i una experta en processos d'avaluació.

En general, l'avaluació s'ha desenvolupat de manera satisfactòria i en un clima de col·laboració i coincidència en la diagnosi entre ambdós comitès.

CONTEXT INSTITUCIONAL

L'Escola Universitària Creu Roja es va fundar l'any 1918, es va incorporar a la UAB com a centre adscrit l'any 1983 i, deu anys més tard, el 1993, inicià els estudis de diplomatura en Teràpia Ocupacional (TO) a Terrassa. La titulació de TO comparteix espai amb la diplomatura d'Infermeria i amb un postgrau d'Intervenció Social i Sanitària a la Comunitat.

La implantació de la Teràpia Ocupacional com a diplomatura universitària ha permès que la professió de TO, històricament lligada a la rehabilitació física en el nostre país, s'hagi desenvolupat en nous àmbits com ara la salut mental, els serveis socials i, en molta menor mesura, la discapacitat sensorial, uns àmbits que en altres països d'Europa i d'Amèrica estan perfectament desenvolupats. L'Escola Universitària Creu Roja ha tingut i té un paper preponderant en el desenvolupament i la implantació de la TO en l'àmbit de la salut mental de Catalunya.

Les directrius generals pròpies dels estudis de Teràpia Ocupacional es van publicar en el BOE el novembre de 1990. Fins aleshores, aquests estudis s'havien impartit a l'Escola Nacional de Sanitat, que depenia del Ministeri de Sanitat, a Madrid.

Aquesta diplomatura universitària de Terrassa, juntament amb la TO de tots els centres universitaris de l'Estat espanyol, ha presentat, en el programa de convergència de l'Agència Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación (ANECA), la sol·licitud d'ajuda per al disseny de la nova titulació de TO adaptada al marc de l'Espai europeu d'educació superior (EEES). Fa poc temps s'ha aprovat aquest programa.

L'Escola Universitària Creu Roja i la Universitat de Vic són els únics centres que ofereixen aquest ensenyament a Catalunya. Segons les dades de la taula següent, una mica més de la meitat dels matriculats en Teràpia Ocupacional pertanyen a l'Escola Universitària Creu Roja.

En el context de la UAB, el pes de l'ensenyament és força baix, atès que representa el 0,68% del total d'estudiants de cicle curt.

Taula 1. Dades generals de la Universitat Autònoma de Barcelona. Curs 2001-2002

	Teràpia Ocupacional, UAB
Estudinats a l'ensenyament	166
Estudiants de l'ensenyament a tot Catalunya	312
Total d'estudiants matriculats a la UAB	40.360
Estudiants de cicle curt a la UAB	24.092
Percentatge d'estudiants de la titulació respecte al total d'estudiants de la UAB	0,41%
Percentatge d'estudiants de la titulació respecte al total d'estudiants de cicle curt de la UAB	0,68%
Percentatge d'estudiants de la titulació respecte al total d'estudiants de la titulació a Catalunya	53,2%

Font: DURSI

Segons manifesten els comitès, una problemàtica pendent dels estudis de TO és la incorporació de terapeutes ocupacionals en els centres universitaris. Aquesta és una qüestió prioritària en les reunions de la Conferència Nacional de Directors d'Escoles Universitàries de Teràpia Ocupacional, que aplega totes les escoles de l'Estat espanyol.

ACCÉS ALS ESTUDIS

La principal via d'accés a l'ensenyament són les PAU (al voltant del 70%), i la resta d'alumnes provenen de la via d'FP. Tot i això, l'anàlisi de les dades mostra que s'està incrementant progressivament l'ingrés des de la formació professional i que s'està disminuint la via mitjançant les PAU.

Com en la majoria d'estudis de l'àmbit de la salut, el percentatge de dones és molt superior al d'homes (97,5%, per al curs 2002-2003).

Les notes de tall han anat baixant, tant les de les PAU com les d'FP.

Taula 2. Notes de tall. Teràpia Ocupacional a la UAB. Evolució 1998-2003

	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003
Nota de tall via PAU	6,08	6,02	6,87	5,33	5,26
Nota de tall via FP	7,74	7,79	7,34	7,33	7

Font: DURSI

La titulació té una sol·licitud d'accés alta i una matrícula en primera opció també alta, cosa que indica un gran interès per aquesta titulació de demanda molt vocacional.

Taula 3. Demanda d'accés a la titulació. Curs 2002-2003

	Places ofertes	Demanda global	Ràtio demanda/ oferta	Demanda 1a opció		Demanda global satisfeta
				PAU	Altres	
Teràpia Ocupacional, UAB	60	221	3,68	52	5	59

Places ofertes a Catalunya (curs 2000-2001): 60 (UVic no té límit)
 Demanda en 1a opció a Catalunya: dada no disponible
 Font: DURSI

La disminució de les notes de tall ha comportat l'increment en l'accés dels alumnes amb nota de tall entre el 5 i el 6 i ha arribat gairebé a la meitat del total dels alumnes de nou accés per via de les PAU per al curs 2002-2003. També s'ha observat, els darrers temps, una reducció del percentatge d'estudiants que han accedit a l'ensenyament amb una nota superior a 7.

La informació a l'alumnat és molt correcta, tant abans d'integrar-se al centre com després. En aquest sentit, s'organitzen jornades de portes obertes i d'acollida, reunions de rebuda adreçades a cada curs i tutories personalitzades per a tot l'alumnat.

Taula 4. Distribució dels estudiants de 1r curs per notes i vies d'accés

Via d'accés PAU									
	Curs 2000-2001			Curs 2001-2002			Curs 2002-2003		
	[5-6)	[6-7)	>7	[5-6)	[6-7)	>7	[5-6)	[6-7)	>7
Teràpia Ocupacional, UAB	23,26%	37,21%	11,63%	42,51%	9,43%	7,55%	49,15%	20,34%	3,39%

Via d'accés FP									
	Curs 2000-2001			Curs 2001-2002			Curs 2002-2003		
	[5-6)	[6-7)	>7	[5-6)	[6-7)	>7	[5-6)	[6-7)	>7
Teràpia Ocupacional, UAB	8,33%	75%	16,67%	30%	30%	40%	31,25%	31,25%	37,5%

Font: DURSI

FITES, OBJECTIUS I PLANIFICACIÓ

La titulació no té descrits els objectius. El CAE recomana que es desenvolupin els objectius generals i específics a curt, a mitjà i a llarg termini. Se suggereix que els generals es facin dins del marc de l'EEES en conjunt amb la resta de centres universitaris de l'Estat espanyol, i els específics, tenint en compte la realitat i les necessitats catalanes.

Cal dir que l'equip de direcció està molt implicat en el desenvolupament de la titulació de TO en els àmbits català i espanyol. Hi ha un clar lideratge que beneficia la imatge exterior de l'Escola Universitària Creu Roja a tot l'Estat espanyol.

Si bé no hi ha un document formal que descriu el perfil del professional que es vol formar, sí que hi ha una descripció que ha estat present en la creació del pla d'estudis. Així, la teràpia ocupacional estudia l'ocupació de les persones a les àrees d'autocura i productivitat/joc/temps (àrees ocupacionals) i la situa dins del context físic, temporal i sociocultural.

Pel que fa a l'adequació de la formació a les demandes de la societat, l'avaluació ha assenyalat que el perfil actual de l'ensenyament està orientat principalment a formar professionals generalistes amb els coneixements teòrics, les habilitats personals i els recursos pràctics necessaris per donar servei en les àrees de rehabilitació física, salut mental, geriatría, pediatria i inserció sociolaboral.

PROGRAMA DE FORMACIÓ

El pla d'estudis segueix les directrius generals i consta de 207 crèdits repartits al llarg de tres cursos, dels quals el 48% correspon a crèdits pràctics. El pla té un perfil generalista, de manera que, en acabar, l'estudiant té una visió global adequada de la teràpia ocupacional.

El pla d'estudis és coherent en la seqüenciació i la riquesa de continguts. L'obligatorietat preveu assignatures com ara Inserció sociolaboral, Administració i gestió sanitària, i Ortesi, adaptació i ajudes tècniques, que perfilen el contingut del pla d'estudis i inclouen matèries en camps disciplinaris nous, com també matèries no tractades en la troncalitat, amb la qual cosa s'amplien les perspectives de l'estudi de la teràpia ocupacional.

S'observa un perfil general d'optativitat que està orientat, juntament amb alguna assignatura obligatòria, a reforçar habilitats i perspectives en els àmbits de la recerca i la gestió. L'obligatorietat i l'optativitat aporten una fortalesa i una personalitat pròpies al pla d'estudis implantat a l'Escola Universitària Creu Roja.

Taula 5. El programa de formació

Teràpia Ocupacional, UAB	
Publicació al BOE	22-08-2000
Anys de durada	3
Pla d'estudis	
Crèdits troncal i obligatoris	163
Teoria	84,5
Pràctica	78,5
Crèdits optatius (b)	44
Crèdits de lliure elecció	-
Total	207
Grau mínim de practicitat obligatòria	46%
Nombre d'assignatures optatives ofertes	11
Oferta de crèdits optatius propis (a)	56,5
Relació d'optativitat (a/b)	3,36
Projecte final de carrera / pràcticum	No
Estades pràctiques	Sí
Font: UAB	

El contingut de les pràctiques d'aula, les de laboratori i les de problemes és adequat al perfil de formació, encara que, en l'avaluació externa, alumnes i titulats entrevistats consideraven que la realització dels tallers seria més adequada en cursos més avançats. Així mateix, l'avaluació externa ha destacat la bona organització d'aquestes estades i, també, el nombre important de centres disponibles.

La innovació en les pràctiques de laboratori està sent desenvolupada amb iniciatives com ara el taller amb estudiants de teatre com a malalts simulats de les activitats de la vida diària i les activitats ocupacionals. Respecte a les pràctiques clíniques realitzades en els centres, la primera presa de contacte coincideix amb la visita que es fa durant el primer curs. Amb les estades pràctiques de primer i de segon es fan un total de tres torns. L'avaluació externa considera que, continuant amb la política d'integració de centres sociosanitaris de pràctiques, podria ser convenient que en el futur es pogués establir un quart torn de pràctiques orientat a facilitar la possibilitat que l'alumnat accedeixi a la màxima diversitat de centres possibles. Per tal que això sigui possible, caldria incrementar el nombre de centres que integrin professionals terapeutes ocupacionals.

Els objectius, els continguts, els criteris d'avaluació i la bibliografia estan recollits en la guia acadèmica. Finalment, l'avaluació considera que els nivells d'actualització científica dels programes són adequats.

DESENVOLUPAMENT DE L'ENSENYAMENT

La principal metodologia docent pel que fa als continguts teòrics és la classe magistral complementada amb mitjans audiovisuals.

La metodologia emprada és diversa i adequada, tant en la teoria com en la pràctica (individualitzada i en grup), i presenta algunes actuacions d'innovació docent molt interessants per a la formació de l'alumnat, com ja s'ha comentat, és la realització de tallers amb malalts simulats.

L'avaluació evidencia que hi ha un clima de tutories en la institució en què el professorat està disponible i dedicat no tan sols durant els horaris establerts, sinó també quan ho demana l'alumnat.

L'organització de la docència és adequada i està convenientment expressada, tant en la guia acadèmica com en la pàgina web de l'Escola Universitària Creu Roja.

Així mateix, l'avaluació externa considera que la distribució en mòduls de teoria, pràctica i exàmens és adequada. L'horari del mòdul de teoria i el desenvolupament de les pràctiques són adequats a les necessitats internes (docents) i externes (laborals) de la majoria de l'alumnat. En l'organització de la docència hi ha una política per afavorir el contacte entre l'escola i els centres de pràctica i professionals de teràpia ocupacional. Això permet un coneixement de la realitat dels centres de pràctiques més ampli. Es lliura un dossier de pràctiques als professors i els alumnes on s'informa dels objectius, els períodes, les dates i la tutorització.

Hi ha poca massificació de la titulació de TO. L'avaluació no ha valorat la mida dels grups.

Taula 6. Distribució dels estudiants en la titulació. Curs 2002-2003

Teràpia Ocupacional, UAB	
Mitjana d'estudiants per grup de 1r curs	
Teoria	56
Pràctica	-
Mitjana d'estudiants de nou ingrés de 1r curs	
Teoria	53
Pràctica	-
Mitjana d'estudiants per grup de 1r cicle	
Teoria	104
Pràctica	51
Total d'estudiants	171
Estudiants equivalents a temps complet	-

Font: centre avaluat

D'altra banda, els mecanismes i les estratègies d'avaluació, com també els criteris i els procediments de revisió, queden definits en els diferents programes de les assignatures.

Els resultats acadèmics dels estudiants són bons, especialment en el darrer curs. El rendiment acadèmic és elevat, tot i que és més alt en les assignatures optatives (80%) que en les troncal o obligatòries (65%).

Malgrat això, s'observa una disminució progressiva de la taxa de graduació. Si bé se situava en una mitjana del 71% per a les cohorts del 1993-1994 al 1996-1997, a partir d'aquí la mitjana disminueix fins al 53%. L'avaluació externa no ha entrat a valorar aquest fet.

La taxa d'abandonament és pràcticament nul·la al segon i el tercer curs i una mica més alta al primer curs.

Taula 7. Resultats acadèmics. Curs 2001-2002

Teràpia Ocupacional, UAB	
Taxa d'èxit en el 1r curs	
1a convocatòria	55,77%
2a convocatòria	53,70%
Taxa d'èxit en el 1r cicle	
1a convocatòria	65,81%
2a convocatòria	51,20%
Rendiment acadèmic	
1r curs	79,52%
1r cicle	83,26%
Mitjana d'estudiants titulats (1996-1999)	37,25
Taxa de graduació	60%

Font: UAB

PROFESSORAT

El nombre de professors que imparteixen Teràpia Ocupacional és de 43:

- 11 són professors contractats a temps complet.
- 32 són professors col·laboradors, dels quals 9 són terapeutes ocupacionals.

A més, cal afegir tots els professionals de teràpia ocupacional que treballen en l'àmbit assistencial en els diferents dispositius sociosanitaris de pràctiques i que també fan labors de docència.

Els professors contractats assumeixen un percentatge considerable de la troncalitat i l'obligatorietat, especialment els professors contractats que són terapeutes ocupacionals. La resta de crèdits teòrics i pràctics els imparteixen majoritàriament professors col·laboradors, que no són, en la seva majoria, terapeutes ocupacionals, encara que estan sota la coordinació de professors contractats.

Cada col·laborador tutor es responsabilitza dels alumnes assignats en el centre sanitari o social de referència en el qual fan la seva labor assistencial, i garanteixen, d'aquesta manera, un desenvolupament adequat de les estades pràctiques.

Taula 8. Participació en la docència per categories. Curs 2000-2001

	Crèdits teòrics	Crèdits pràctics *	Crèdits pràcticum **	Total
Professorat contractat	45,5	37,5	7	90
Professorat col·laborador	68	40,5	-	108,5

* Lligats a les pràctiques d'assignatures (no al pràcticum extern).

** Lligats a les pràctiques externes.

Font: UAB

Respecte al perfil del professorat, la presència important de terapeutes ocupacionals com a professors contractats o col·laboradors és un dels punts forts de l'ensenyament.

No hi ha una unitat orgànica d'innovació i ajuda a la docència, ja que el nombre reduït de professorat permet tenir una comunicació directa amb el cap d'estudis i amb la Comissió Acadèmica, que valora fonamentalment la viabilitat econòmica. El CAE considera que seria adequat reflexionar sobre aquest tema i designar una comissió amb caràcter permanent responsable dels assumptes d'innovació docent.

INSTAL·LACIONS

La diplomatura en Teràpia Ocupacional comparteix edifici, instal·lacions i infraestructura amb la diplomatura en Infermeria i un postgrau en un edifici que era l'antic Hospital de Sant Llàtzer a Terrassa. Així mateix, té diversos locals llogats tant per a aulari com per fer-hi tallers. De l'avaluació externa se'n desprèn que hi ha una accessibilitat insuficient a algunes parts de l'edifici central, sobretot a la biblioteca.

En general, hi ha un bon manteniment de les instal·lacions.

Pel que fa als despatxos del professorat, encara que disposen d'espais individuals, les condicions d'habitabilitat i d'espai són millorables.

D'altra banda, l'avaluació externa considera positivament la selecció del fons de la biblioteca, com també la facilitat d'accedir a aquest fons.

RELACIONS EXTERNES

Una de les evidències de més prestigi de la titulació de Teràpia Ocupacional de l'Escola Universitària Creu Roja es fonamenta en la seva actuació en les relacions amb altres institucions:

- a) Membre fundador de l'ENOTHE (European Network of Occupational Therapy in Higher Education)
- b) Reconeixement per la WFOT (World Federation Occupational Therapy)
- c) Vicepresidència del Consell Nacional de Degans i Directors de Teràpia Ocupacional

A més, el centre duu a terme programes d'intercanvi internacional com ara l'Erasmus amb les universitats de Gant (Bèlgica), Brunel (Anglaterra) i Göteborg (Suècia), juntament amb les relacions establertes, entre altres, amb l'Associació Professional Espanyola de Terapeutes Ocupacionals (APETO), l'Associació de Professionals de Teràpia Ocupacional de Catalunya (APTOC) i l'Institut Català de la Salut (ICS).

És important esmentar que no existeix un col·legi professional de terapeutes ocupacionals a Catalunya.